

DOKUMENTACJA KONSERWATORSKA

*dotyczy: badań stratygrafii nawarstwień oraz programu prac
konserwatorskich elewacji budynku przy ul. Sienkiewicza 3
w Bisztyнку*

Zleceniodawca: Gmina Bisztynek, ul. Kościuszki 2, 11-230 Bisztynek

Autor prac i dokumentacji: Izabela Lijewska, Anna Szymańska

Warszawa-Olsztyn, 2015 rok

KONSERWACJA I RESTAURACJA
DZIEŁ SZTUKI
mgr Anna Szymańska
ul. Stare Miasto 29/32 m. 9
10-026 Olsztyn, tel. 608 026 850
NIP 739-221-56-20, REGON 281401446

Anna Szymańska

Izabela Lijewska
mgr Izabela Lijewska
Konservator dzieł sztuki
00-420 Warszawa, ul. Szara 14 m. 66

WSTĘP

A. KARTA TYTUŁOWA

A.1 IDENTYFIKACJA OBIEKTU

A.2 DANE DOTYCZĄCE PRAC

A.3 CEL OPRACOWANIA

A.4 CZAS TRWANIA PRAC

A.5 PODSTAWA OPRACOWANIA

B. RYS HISTORYCZNY I SKRÓCONY OPIS OBIEKTU

I. WYNIKI BADAŃ NA OKREŚLENIE PIERWOTNEJ KOLORYSTYKI I STRATYGRAFII NAWARSTWIEN

I.A. STRATYGRAFIA

I.B. WYNIKI ANALIZ LABORATORYJNYCH

I.C. WNIOSKI KOŃCOWE

II. PROGRAMY PRAC KONSERWATORSKICH

A. Karta tytułowa

A.1. Identyfikacja obiektu

- *Rodzaj obiektu:* budynek
- *Miejsce:* Bisztynek, ul. Sienkiewicza 3
- *Czas powstania:* 2. poł. XIX w.

A.2 Dane dotyczące prac

- *Zleceniodawca:* Gmina Bisztynek, ul. Kościuszki 2, 11-230 Bisztynek
- *Wykonawca prac:* Izabela Lijewska, Anna Szymańska
- *Badania laboratoryjne:* Elżbieta Orłowska
- *Fotografie:* Anna Szymańska
- *Fotografie makroskopowe szlifów:* Grzegorz Kumorowicz

A.3 Cel opracowania

Budynek przy ul. Sienkiewicza 3 w Bisztyнку objęty jest ochroną przez wpis układu urbanistycznego miasta do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego pod nr A-414.

Celem niniejszej pracy jest:

- ustalenie stratygrafii nawarstwień oraz pierwotnej kolorystyki elewacji
- opracowanie programu prac konserwatorskich

A.4 Czas trwania prac

czerwiec-lipiec 2015 roku

A.5 Podstawa opracowania

- oględziny obiektu
- prace badawczo-sondazowe w obiekcie
- analizy fizykochemiczne

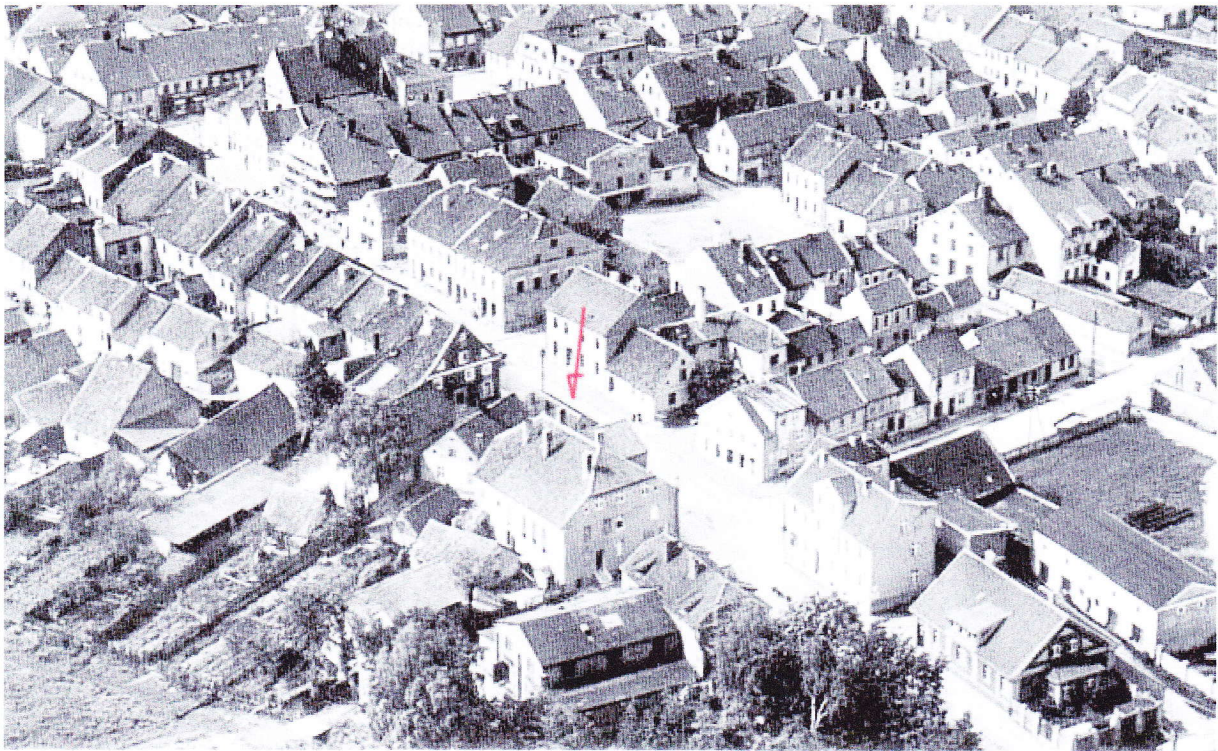
B. RYS HISTORYCZNY I SKRÓCONY OPIS OBIEKTU

Bisztynek otrzymał prawa miejskie na podstawie przywileju wystawionego przez bpa Henryka III Sorboma w dniu 30 kwietnia 1385 roku. Miasto powstało w miejscu istniejącej od 1346 roku wsi Strowangen, lokowanej na prawie chełmińskim. We wsi istniały już młyn zbożowy, olejarnia, karczma oraz kościół p.w. św. Marty. Nie było zamku, nie wzniesiono również murów obronnych a umocnienia stanowiły fosy, wały ziemne oraz palisady. Jako rezydencję dla biskupów i urzędników kurialnych wzniesiono dwór, nazywany kurią. Wspomniano o niej po raz pierwszy w 1429 roku. W 1457 roku spłonęła i nie została odbudowana. Biskupi Henryk Vogelsgang oraz Mikołaj Tungen próbowali miasto zlikwidować, ponieważ pozbawione murów obronnych powodowało starty w czasach wojen. Mieszkańcy jednak skłonili biskupa do wystawienia 5 marca 1481 roku nowego przywileju, zapewne wtedy zdecydowano o budowie murów obronnych. Budowę obwarowań najprawdopodobniej zakończono przed 1519 rokiem, czyli przed wybuchem kolejnej wojny z zakonem. Jednak nie działania wojenne były przyczyną zniszczenia miasta a pożar, który wybuch 9 czerwca 1547 roku. Spłonęło wszystko w obrębie murów miejskich łącznie z ratuszem oraz przechowywanymi w nim przywilejami miejskimi. Odnowił je 9 lipca 1548 roku bp Jan Dantyszek. Aby pomóc dźwignąć miasto po kataklizmie na prośbę mieszkańców bp Stanisław Hozjusz wystawił miastu przywilej odbywania cotygodniowego targu. 12 kwietnia 1589 roku wybuchł kolejny pożar, tym razem jednak ocalał kościół z plebanią. Miasto nawiedzały epidemie dżumy, a w czasie potopu szwedzkiego splądrowali je zarówno Szwedzi jak również wojska brandenburskie i polskie. Kolejne zniszczenia przyniosła wojna północna (1700-1721) oraz pożar z 1707 roku i epidemia dżumy z lat 1708-11. W 1715 bp Teodor Potocki zatwierdził wilkierz, na mocy którego prawo miejskie przysługiwało wyłącznie katolikom. Prawo przestało działać po wcieleniu Warmii do Prus w 1772 roku. W okresie wojen napoleońskich mieszkańcy Bisztyńka ponieśli znaczne straty, Francuzi zarekwirowali niemal wszystko. W XIX wieku sytuacja gospodarcza miasta pogarszała się, tylko część rodzin zdolna była do płacenia podatków. Kryzys pogorszyły pożary z 1847 i 1857 roku. Czynnikiem hamującym rozwój miasta było niekorzystne położenie geograficzne. Na poprawę warunków nie wpłynęło nawet połączenie miasta z boczną linią kolejową z Ornety do Sątóp. Po elektryfikacji przeprowadzonej w 1901 roku miasto rozpoczęło w 1905 roku budowę wodociągów.

W czasie I wojny światowej do Bisztyńka wkroczyli Rosjanie, dokonując grabieży, gwałtów oraz paląc część zabudowań. Po wojnie ludności ubywało – mieszkańcy emigrowali w

poszukiwaniu pracy. 13 września 1939 roku spłonął ratusz. W czasie II wojny miasto nie ucierpiało, dopiero w 1945 roku Rosjanie chcąc stworzyć pozory ostrego walko podpalili wszystkie domy w rynku. Nigdy ich nie odbudowano.

Budynek wzniesiono najprawdopodobniej w II połowie XIX w. (o czym może świadczyć forma zachowanej stolarki okiennej). Usytuowany kalenicowo do ulicy Sienkiewicza, zbudowany na planie wydłużonego, nieregularnego prostokąta, przekryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Wzniesiony z cegły ceramicznej, otynkowany. Wsparty na niskim, kamiennym cokole, zwieńczony profilowanym gzymsem podokapowym (zachowanym w pierwotnej formie jedynie od strony ulicy). Elewacja północno-zachodnia (przylegająca do ulicy) pięcioosiowa, okno pierwsze od lewej (od północy) szersze od pozostałych, najprawdopodobniej wybite wtórnie. Na drugiej kondygnacji niewielkie okienko. Elewacja południowo-wschodnia (od podwórza) obecnie z jednym, małym okienkiem. Pod tynkiem widoczne ślady przekształceń (być może zamurowanych otworów). Poddasze użytkowe, ale niskie, doświetlone oknami w obu szczytach. Być może są to otwory wtórnie powiększone – we wnętrzu usytuowane są niemal na poziomie podłogi. Może na to również wskazywać odmienna stolarka od zachowanej na parterze. W obu szczytach wejścia. Od południa dobudowany wtórnie ganek przekryty dwuspadowym daszkiem z pokryciem ceramicznym. Od północy nieużywane drzwi zabezpieczone kratą oraz dostawione trzystopniowe schody. W trzech oknach zachowana fragmentarycznie oryginalna stolarka, w pierwszym od południa najprawdopodobniej kompletna (zabudowa sklepu utrudnia ocenę od wnętrza). Okna drewniane, skrzynkowe, z dekorowanym słupkiem i ślemieniem, dwurzędowe, dwudzielne. W obu szczytach okna polskie, niekompletne. Okienko na poddaszu w elewacji północno-zachodniej krosnowe ze szczeblinami krzyżowymi i zawiasami z hakiem. Okienko w elewacji podwórzowej z PCV. Drzwi wejściowe wtórne.

Ryc. 1. Zdjęcie lotnicze Bisztyńka wykonane między 1930 a 1939 r. Zza nieistniejących już budynków widoczny dach i fragment elewacji szczytowej budynku przy ul. Sienkiewicza 3.

Fot. 1. Budynek przy ul. Sienkiewicz 3 w Bisztyнку. Elewacja frontowa, północno-zachodnia (wzdłuż ulicy) oraz boczna (szczytowa), południowo-zachodnia.

Fot. 2. Budynek przy ul. Sienkiewicza 3 w Bisztyнку. Widok od północy na elewację północno-zachodnią oraz szczytową, północno-wschodnią z nieużywanym obecnie wejściem.

Fot. 3. Budynek przy ul. Sienkiewicza 3 w Bisztynku. Elewacja boczna północno-wschodnia z nieużywanym wejściem. Okna doświetlające poddasze są odmiennie od tych, które zachowały się w dwóch otworach na parterze (ościeżnicowe, pobawione dekoracji snycerskich). Być może pierwotnie poddasze doświetlały, mniejsze okienka, jednak na zdjęciu lotniczym z lat 30. XX w. można zauważyć prostokątne zaciemnienie w szczycie, co mogłoby wskazywać na obecność okna o zachowanej obecnie wielkości (ryc. 1).

Fot. 4. Budynek przy ul. Sienkiewicza 3 w Bisztynku. Widok od południa na elewację południowo-zachodnią z dobudowanym wiatrołapem.

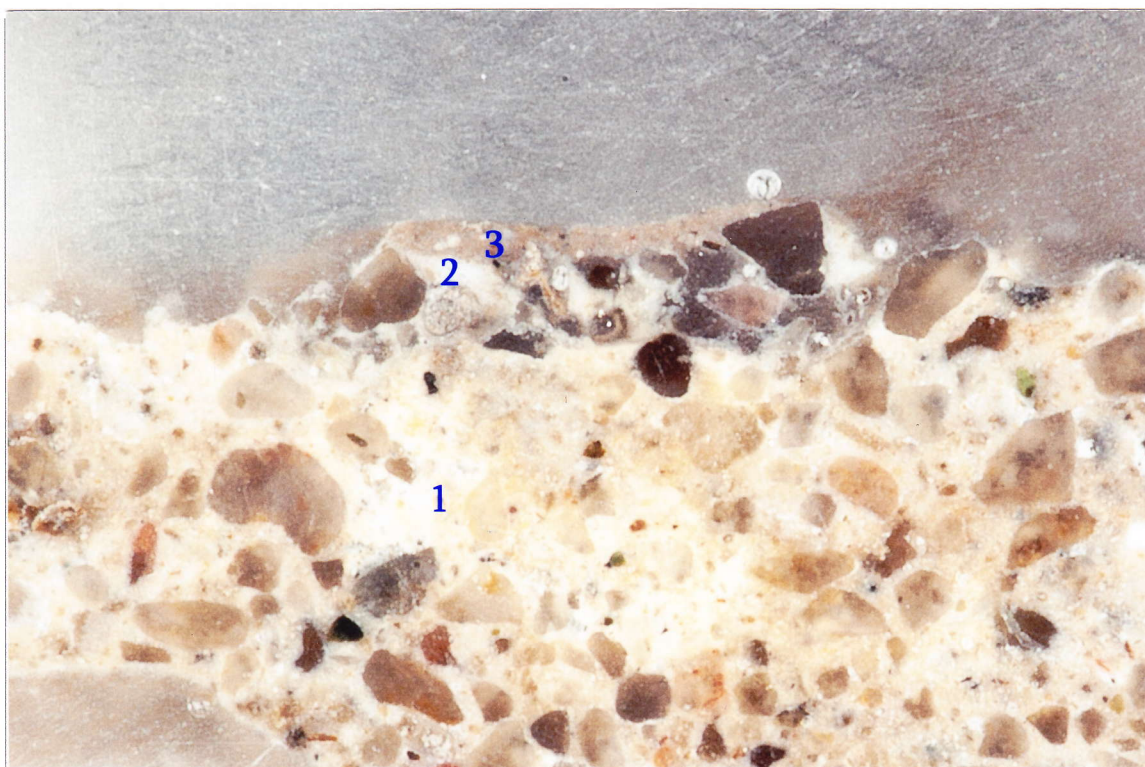
Fot. 5. Budynek przy ul. Sienkiewicza 3 w Bisztynku Ściana południowo-wschodnia w odległości ok. 1 m sąsiaduje z kolejnym budynkiem.

I. WYNIKI BADAŃ STRATYGRAFII NAWARSTWIEN

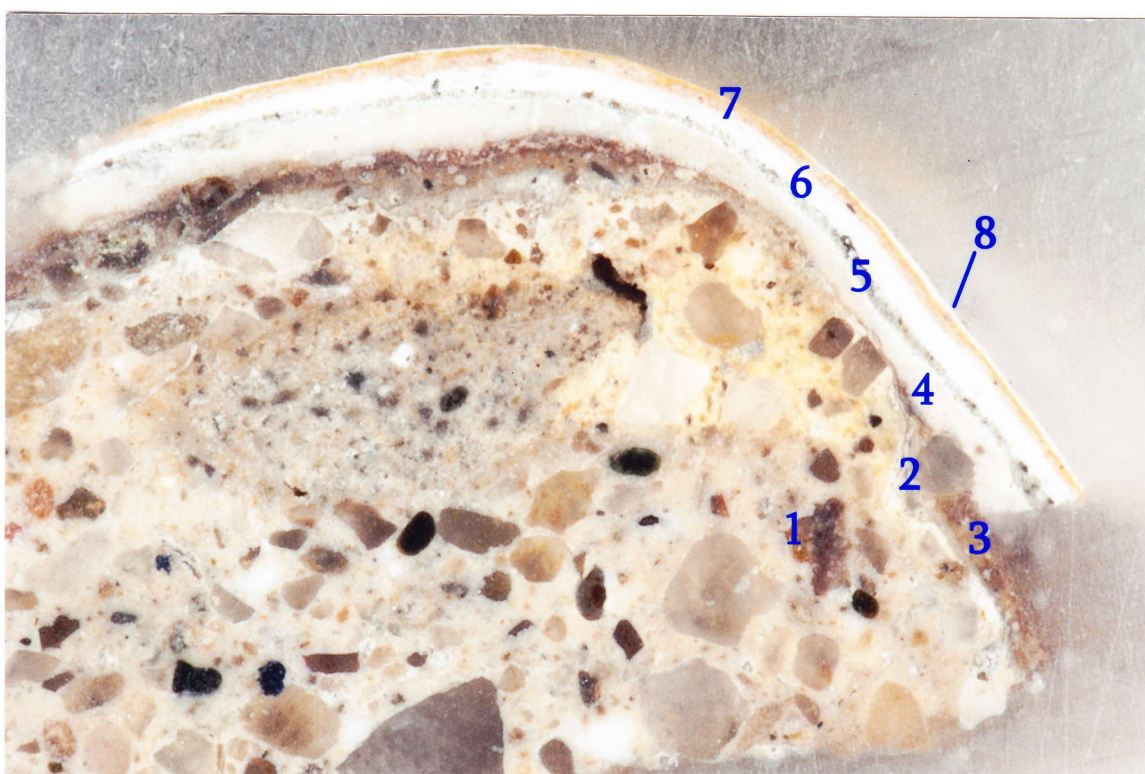

Fot. 6. Odkrywka nr 1 na gzymsie koronującym. Pod wtórnym tynkiem zachował się pierwotny profil gzymsu, poniżej tynk usunięto. Miejsce pobrania próbki nr 1 do chemicznego badania składu wyprawy.

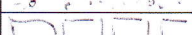

Fot. 7. *Odkrywka nr 1* zdjęcie szlifu stratygraficznego próbki z zachowaną najstarszą warstwą malarską na gzymsie.

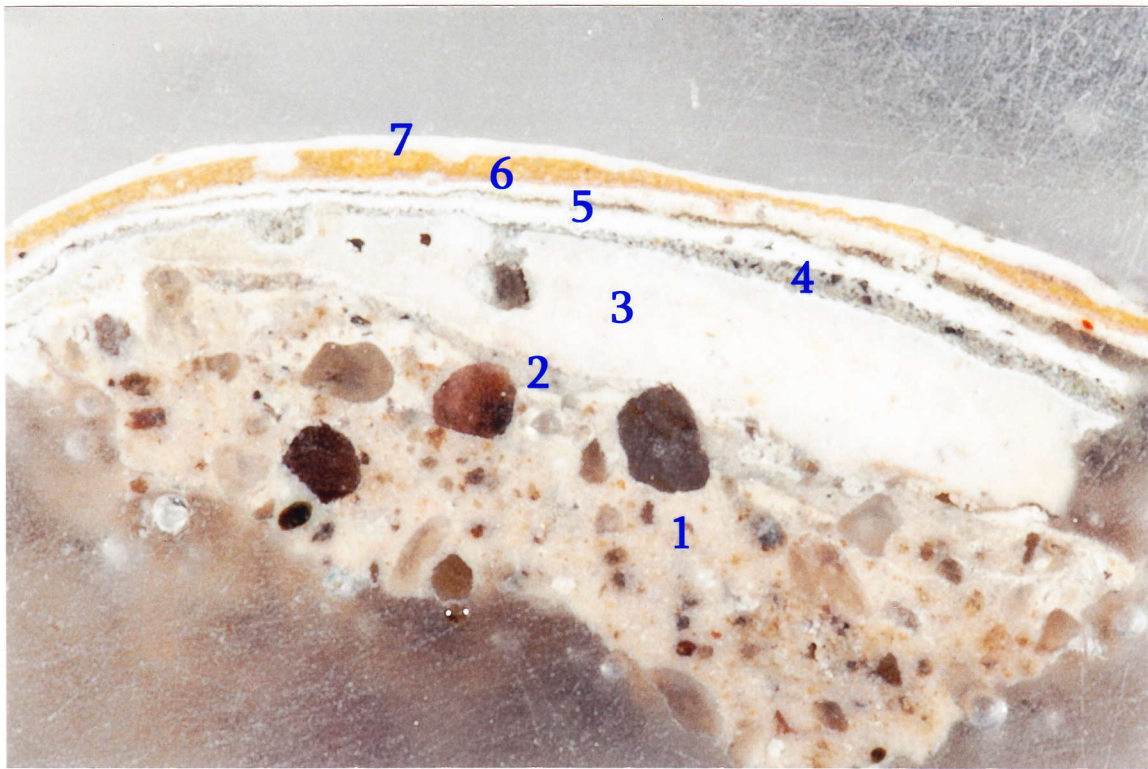
Fot. 8. *Odkrywka nr 1*, zdjęcie przekroju stratygraficznego próbki pobranej z górnego profilu gzymsu.

Stratygrafia – odkrywka nr 1, gzyms koronujący w elewacji północno-zachodniej, górny profil, (ryc.2-4; fot. 6-8)

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne warstw	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
8		VI	?	biała	
7		V	?	ugrowa	
6		IV	?	biała	
5		III	?	szara	
4		II	?	biała	
3		I	2. poł. XIX w.	różowa	
2				pobiała	
1				tynk	15-30 mm
0				mur z cegły	

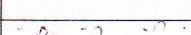
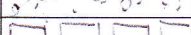

Fot. 9. Odkrywka nr 1 – fragment dolnej części profilu gzymsu. Poniżej profilu widoczne relikty tynku, który pokrywał ściany z zachowanymi relikdami jasnej warstwy malarskiej. Na tynku zachowały się fragmenty kolejnej redakcji kolorystycznej – zielonej z białym detałem.

Fot. 10. Odkrywka nr 1 – zdjęcie szlifów przekroju stratygraficznego.

Stratygrafia – odkrywka nr 1, gzyms koronujący w elewacji północno-zachodniej, dolny profil,, (ryc.2-4; fot. 9-10)

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne warstw	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
7		VI	?	biała	
6		V	?	ugrowa	
5		IV	?	biała	
4		III	?	szara	
3		II	?	biała	
2		I	2. poł. XIX w.	jasnokremowa	15-30 mm
1				tynek	
0				mur z cegły	

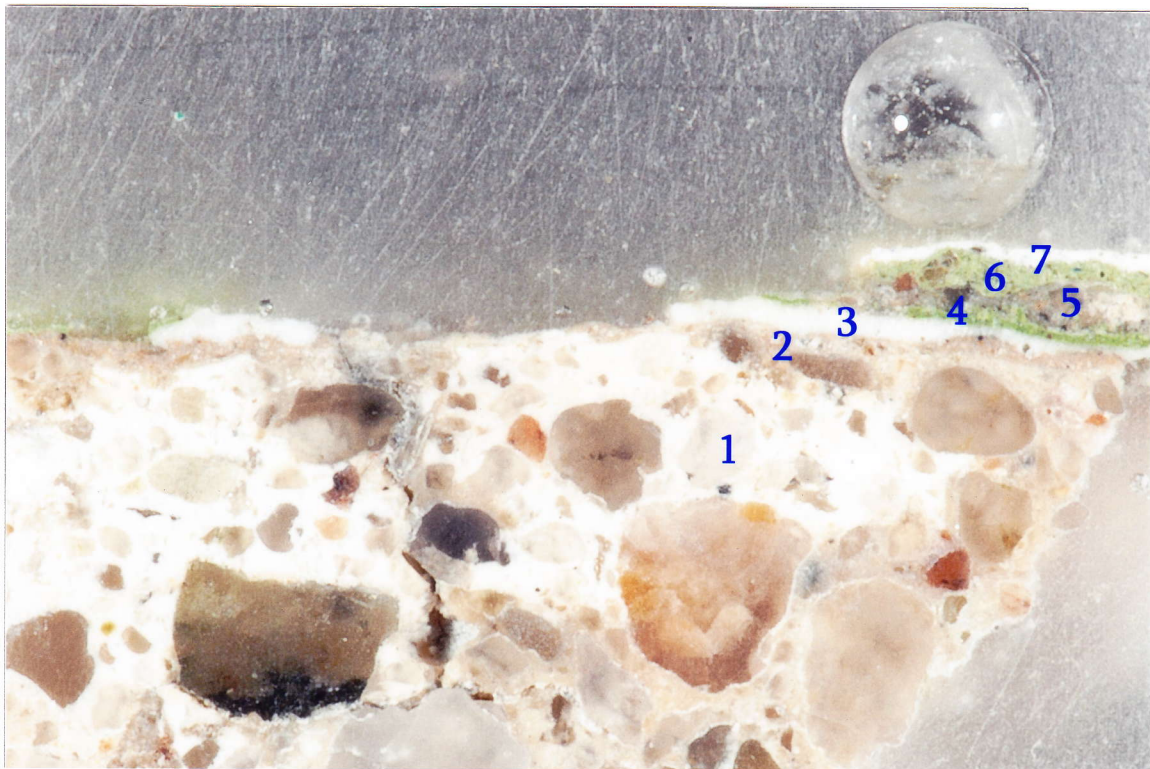
Fot. 11. Okno w elewacji północno-zachodniej (drugie od północy). Widoczne odkrywki.

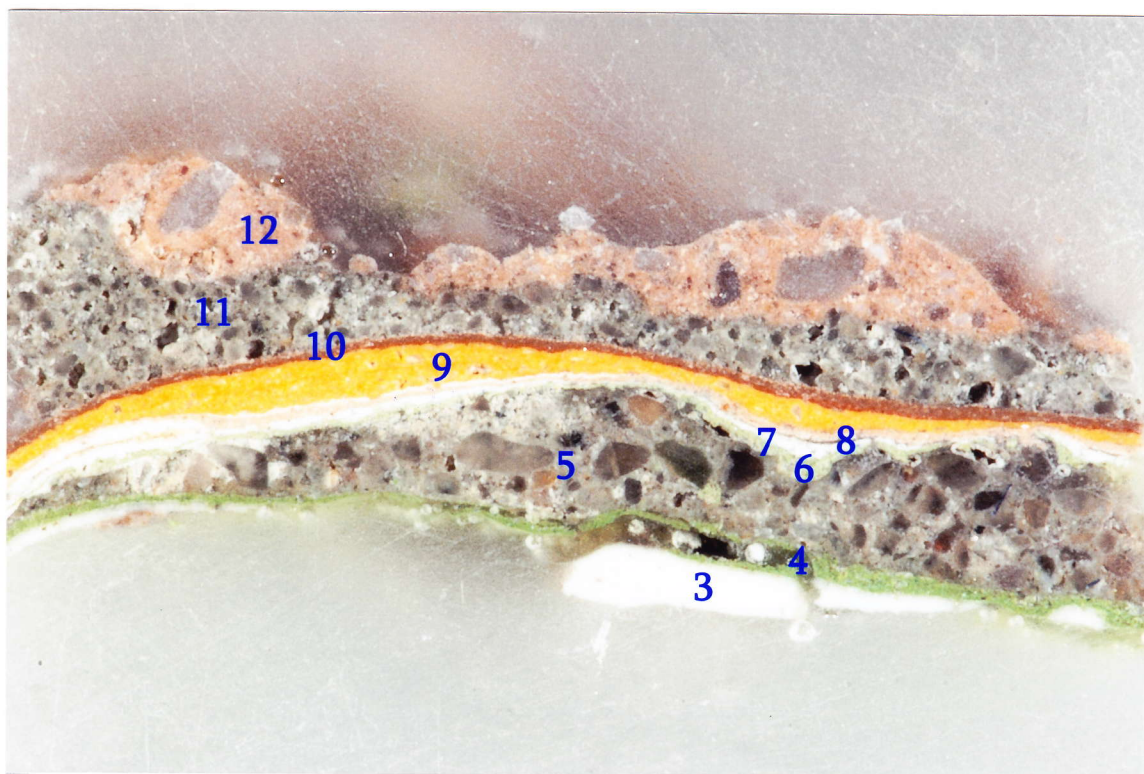
Fot. 12. Odkrywka nr 3.

Fot. 13. *Odkrywka nr 3* – fragment górnej części.

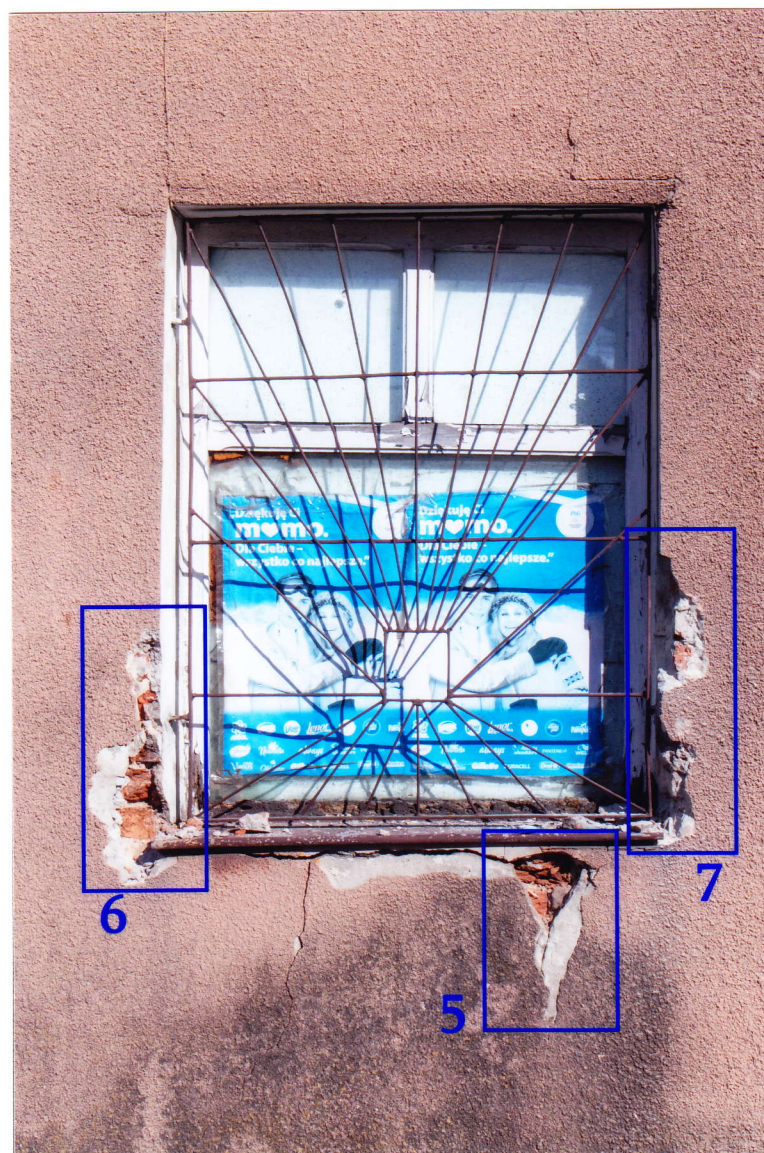
Fot. 14. *Odkrywka nr 3* – zdjęcie przekroju stratygraficznego (warstwy bezpośrednio na murze).

Fot. 15. Odkrywka nr 3 – zdjęcie przekroju stratygraficznego (warstwy wtórne, młodsze).

Stratygrafia – odkrywka nr 3, w sąsiedztwie okna w elewacji północno-zachodniej, (ryc.2-4; fot.11-14)

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne warstw	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
12		X	?	różowa	
11				tynk	
10		IX	?	bordowa	
9		VIII	?	ugrowa	
8		VII	?	różowa	
7		VI	?	biała	
6		V	?	zielona	
5				tynk	
4		IV	?	zielona	
3		III	?	pobiała	
2		II	?	różowa	15-30 mm
1				tynk	
0		I	2. poł. XIX w.	mur z cegły	

Fot. 16. Okno w zewnętrznej (północnej) osi elewacji północno-zachodniej jest szersze od pozostałych, najprawdopodobniej zostało wybite wtórnie, być może jest to miejsce po dawnym otworze wejściowym (pierwotnym lub wtórnym – budynek nosi ślady wielu przebudów). Nie można jednak tego jednoznacznie potwierdzić, ponieważ wtórne, grube, cementowe tynki (szczególnie ostatnia warstwa twardego, czysto cementowego tynku o fakturze baranka) spowodowały destrukcję cegieł – podciągana kapilarnie wilgoć nie miała możliwości odparowania przez szczelną i nieprzepuszczalną warstwę zewnętrzną. Tynk wokół okna oraz w sąsiedztwie cokołu jest silnie spęcherzony, odpada z zewnętrzną warstwą cegieł. W trakcie planowanych prac remontowych konieczne będzie usunięcie wszystkich cementowych wypraw, odsłonięcie cokołu (w przewodzie kamiennego) miejscowe przemurowanie najsilniej zdestruowanych fragmentów murów oraz położenie tynków o umożliwiających odparowanie wilgoci. Należy rozważyć zasadność wykonania izolacji fundamentów.

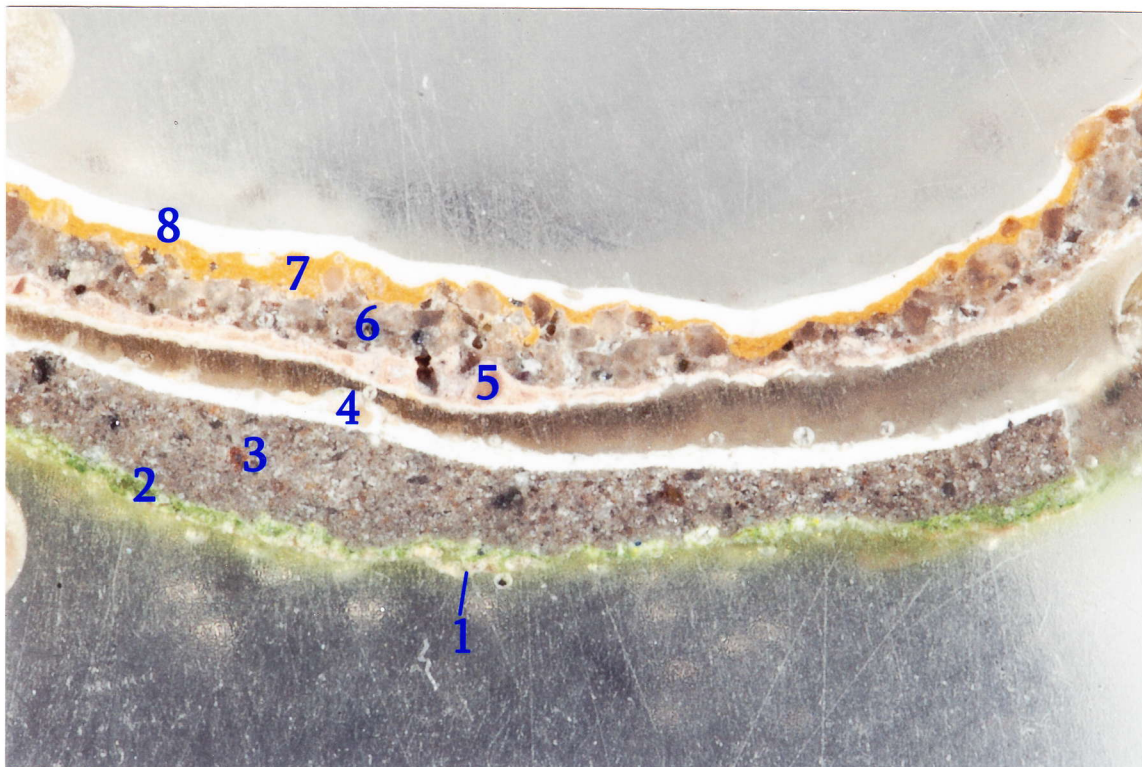
Fot. 17. *Odkrywka nr 6* w sąsiedztwie okna w zewnętrznej (północnej) osi elewacji północno zachodniej. Widoczne grube warstwy cementowych tynków oraz zniszczone lico ceglanego muru.

Fot. 18. Gzyms koronujący na elewacji południowo-wschodniej (podwórzowej). Widoczne relikty profilu (najprawdopodobniej już wtórnego) oraz pokrytą wtórnym tynkiem część pozbawioną pierwotnej formy. Zapewne w wyniku uszkodzonej rynny i zalewania korony muru cegły oraz tynk budujący profil uległy destrukcji.

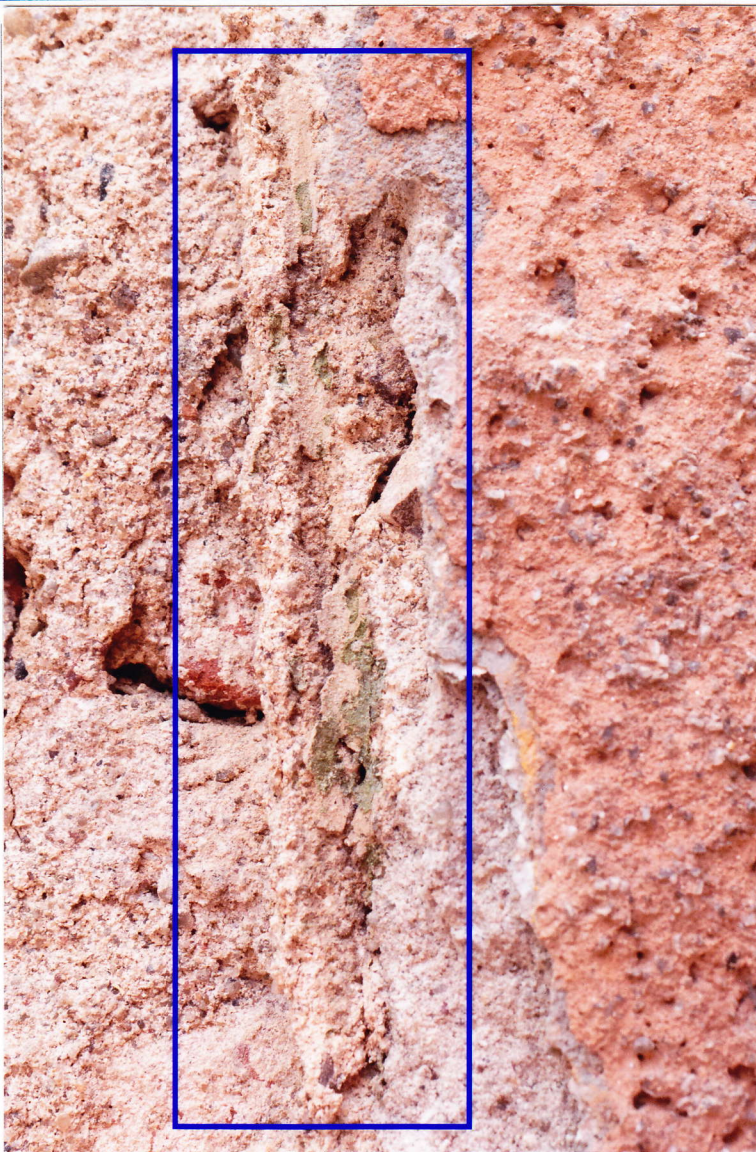
Fot. 19. Odkrywka nr 8 – gzyms w elewacji podwórzowej.

Fot. 20. Odkrywka nr 8 – zdjęcie szlifów przekroju stratygraficznego.

Stratygrafia – odkrywka nr 8, gzyms koronujący w elewacji południowo-wschodniej, (ryc.2-4; fot.17-20)

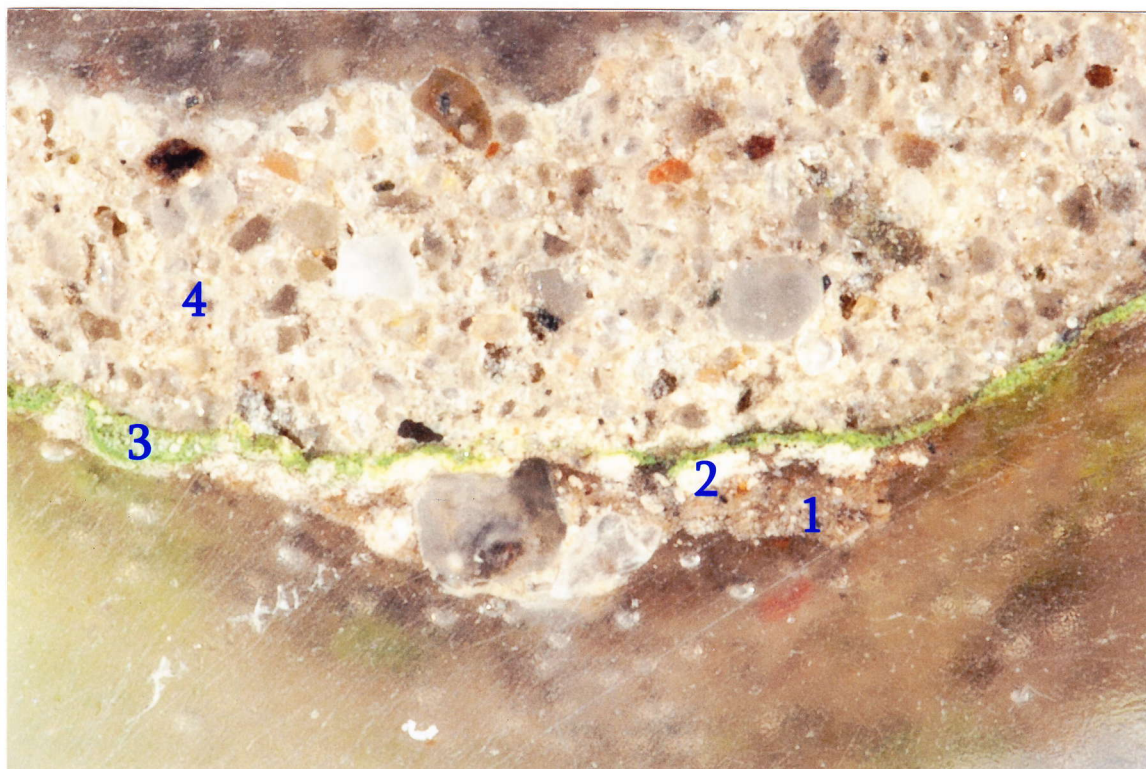
Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne warstw	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
8		VII	?	biała	
7		VI	?	ugrowa	
6		V	?	tynk	
5		IV	?	różowa	
4		III	?	biała	
3		III	?	tynk	
2		II	?	zielona	
1		II	?	tynk	
0		I	2.poł. XIX w.	mur z cegły	

Fot. 21. Odkrywka nr 9. W sąsiedztwie południowego narożnika elewacji południowo-wschodniej (podwórzowej) pod wtórnym cementowym tynkiem zachowały się relikty starszego tynku ze śladami najprawdopodobniej boniowania. Na podstawie obserwacji archiwalnych zdjęć Bisztyńka można stwierdzić, że większość budynków była boniowana, zwłaszcza w obrębie parteru. Miejsce pobrania **próbki nr 2** do chemicznego badania składu wyprawy.

Fot. 22. Odkrywka nr 9. Tynk z zachowanymi relikdami boniowania jest spęcherzony (jak większość tynków na budynku). Fragment zdjętego, luźnego płata tynku z negatywem boniowania i relikdami warstw malarskich.

Fot. 23. Odkrywka nr 9 – zdjęcie przekroju stratygraficznego.

Stratygrafia – odkrywka nr 9, południowy narożnik elewacji południowo-wschodniej, (ryc.1-3; fot. 21-23)

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne warstw	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
4		III	?	tynk	
3		II	?	zielona	
2		I	2.poł. XIX w.	pobiała (jasnokremowa?)	
1				tynk	
0				mur z cegły	

Fot. 24. *Odkrywka nr 10* wykonana w miejscu pęknięcia i spęcherzenia tynku. Widoczne przemurowanie (lub zamurowanie otworu) oraz wtórne tynki.

Fot. 25. *Odkrywka nr 11* podobnie jak w przypadku odkrywki nr 10 wtórny, cementowy tynk położono na przemurowanie lub naprawę. Widoczne zniszczenia lica cegieł.

Fot. 26. *Odkrywka nr 12* na elewacji południowo-wschodniej. Wtórne, cementowe tynki spowodowały uszkodzenie lica cegieł.

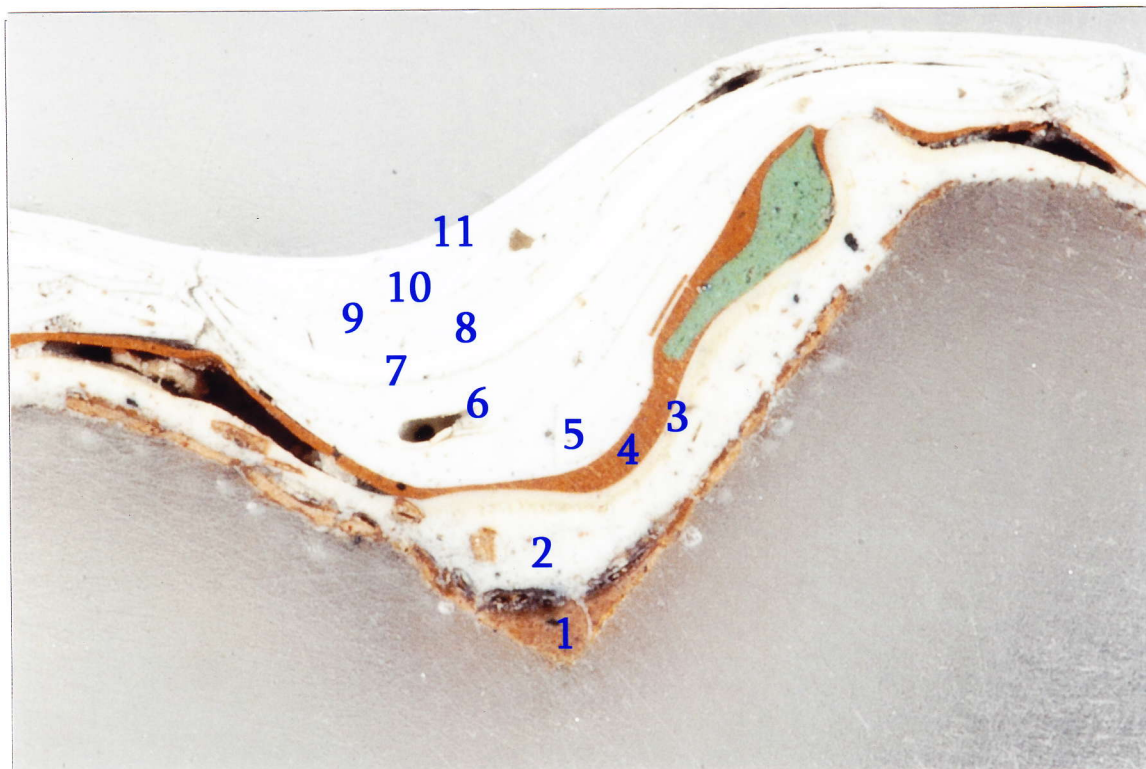
Fot. 27. Schody w elewacji północno-wschodniej dobudowano wtórnie, być może podczas wybijania otworu drzwi wejściowych.

Fot. 28. Okno w elewacji północno-zachodniej w osi skrajnej, lewej – jedyne z zachowaną kompletną dekoracją sycerską.

Fot. 29. Odkrywka nr D1 na ślemieniu okna. Widoczna pierwotna, ugrzewa warstwa malarska.

Fot. 30. *Odkrywka D1* – zdjęcie szlifów przekroju stratygraficznego. Ciemne warstwa na najstarszej, ugrowej może wskazywać na mazerunek.

Stratygrafia – odkrywka nr D1, (ryc.1-3; fot.27-30)

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne warstw	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw	Grubość warstw
11		XI	?	biała	
10		X	?	biała	
9		IX	?	biała	
8		VIII	?	biała	
7		VII	?	biała	
6		VI	?	biała	
5		V	?	biała	
4		IV	?	ugrowa	
3		III	?	kremowa	
2		II	?	kremowa	
1		I	2. poł. XIX w.	ugrowa	
0				drewno	

WYNIKI BADAŃ SKŁADU ZAPRAW W PRÓBKACH
Z ELEWACJI BUDYNKU PRZY ul. SIENKIEWICZA 3
W BISZTYNKU

1. Miejsca pobrania próbek

Do badań otrzymano następujące próbki:

Próbka 1: tynk z gzymsu na elewacji zachodniej

Próbka 2: tynk ze ściany, elewacja wschodnia

Oba tynki są jasnoszare, krucho, z dużą ilością kruszywa o różnej wielkości ziaren. Powierzchnia próbki 1 pokryta jest warstwami malarskimi.

2. Chemiczne badanie składu zapraw

Próbki wysuszono i ściśle określone naważki zadano nadmiarem 2M HCl. Po 24 godzinach roztwory przesączono, sączki z zawartością wysuszono do stałej masy i wyliczono procentową ilość części nierozpuszczalnych w kwasie w procentach masowych. Pozostały po trawieniu wypełniacz próbek z dużą zawartością frakcji pelitowej przesiano przez sito o oczku 0,1 mm w celu jej oddzielenia.

Wydzielony w ten sposób wypełniacz poddano obserwacjom mikroskopowym dla określenia przybliżonego składu jakościowego.

Wyniki badań zestawiono w tabeli:

Tabela : Analiza składu masowego i jakościowego zapraw

nr próbki	spoiwo	% ilość części nierozpuszczalnych w HCl			% ilość węglanów	stosunek spoiwa do wypełniacza	główny składnik wypełniacza	inne składniki
		razem	w tym					
			frakcja pelitowa	kruszywo kwarcowe				
1	wapienne	61,4	7,5	53,9	38,6	* *	kwarc o różnej wielkości ziaren (do 6 mm) i różnym stopniu obtoczenia	skalenie, niezidentyfikowane minerały ciemne, glaukonit, włókna drewniane, kruszywo wapienne
2	wapienne	75,3	5,6	69,8	24,7	* *	kwarc o różnej wielkości ziaren (do 9 mm) i różnym stopniu obtoczenia	skalenie, glaukonit, niezidentyfikowane minerały ciemne, włókna drewniane, kruszywo wapienne

¹ niewykluczony dodatek spoiwa wiążącego hydraulicznie

² dla próbek nie można określić stosunku spoiwa do wypełniacza, ponieważ obok spoiwa wapiennego, występuje w nim kruszywo wapienne

W 2M HCl zaprawy rozpadają się w ciągu kilku minut z burzliwym wydzielaniem pęcherzyków CO₂.

Po oddzieleniu frakcji pelitowej zostaje ok. 54% kruszywa w próbce 1 i ok. 70% w próbce 2.

W jego skład wchodzi niewyselekcjonowany piasek kopalny z minerałami towarzyszącymi niewielkim dodatkiem włókien drewnianych.

Okruchy mineralów wapiennych wypreparowano z masy zapraw i sprawdzono ich rozpuszczalność w 2M HCl

Badania wykonała:
mgr Elżbieta Orłowska

Toruń 2015.07.10

I.C. WNIOSKI KOŃCOWE

Przedmiotem badań było określenie stratygrafii nawarstwień malarskich oraz pierwotnego opracowania elewacji budynku przy u. Sienkiewicza 3 w Bisztynku.

Pierwotnie elewacja pokryta była tynkiem wapiennym i najprawdopodobniej boniowana. Z pierwotnego opracowania zachował się jedynie gzyms koronujący na elewacji północno-zachodniej (na południowo-wschodniej jedynie fragmentarycznie), relikty wypraw ze śladami boniowana na elewacji południowo-wschodniej oraz najprawdopodobniej niewielkie fragmenty w sąsiedztwie otworów okiennych w elewacji północno-zachodniej. Z pozostałej powierzchni elewacji tynk usunięto, odcinając go poniżej gzymsu. Na gzymsie zachowały się warstwy malarskie, na podstawie których można z pewnym w przybliżeniu określić pierwotną redakcję kolorystyczną elewacji. Najprawdopodobniej gzyms (oraz być może inny detal, jeżeli istniał) pomalowano na kolor **różowy**, zbliżony do **S 2221-Y57R**, ściany zapewne były jaśniejsze (analogiczne do koloru widocznego poniżej profilu gzymsu), **jasnokremowe** o odcieniu zbliżonym do **S 1606-Y21R**.

Okna w elewacji frontowej (północno-zachodniej) pomalowane były na kolor **ugrowy**, zbliżony do **S 4050-Y40R** (być może były mazerowane, ze względu na zniszczenia drewna nie można rozdzielić warstw wtórnych od pierwotnych).

Kolejne opracowania kolorystyczne wykonano już po usunięciu większości tynków, były to zielenie, żółcienie oraz widoczna obecnie warstwa w kolorze różowym położona na cienki, cementowy tynk fakturalny (baranek).

Podane symbole mają charakter orientacyjny. W celu optymalnego wyboru odcienia należy skorzystać z wzornika producenta stosowanej farby. Wzorniki te (szczególnie dla farb elewacyjnych) mają większą powierzchnię oraz fakturę zbliżoną do tynku. Wynik wyboru jest więc bardziej przewidywalny, a kolor farby zgodny z zamierzonym.

II. PROGRAMY PRAC KONSERWATORSKICH

II.1. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Zapewne z powodu zniszczeń w obrębie elewacji w przeszłości skuto pierwotne, wapienno-piaskowe tynki, zastępując je nowymi, już z dodatkiem cementu. Podczas ostatniego remontu całą powierzchnię elewacji pokryto cementowym tynkiem – barankiem, który stworzył szczelną, nieprzepuszczalną powłokę, uniemożliwiającą odparowywanie podciąganej kapilarnie wilgoci. Dodatkowo podczas remontów otynkowano również cokół, przynajmniej w części kamienny. W przeszłości, kiedy poziom gruntu był znacznie niższy, najprawdopodobniej stanowił on skuteczną ochronę elewacji przed wilgocią. Obecnie woda opadowa odbija się od powierzchni chodnika i moczy elewację, przez drobne spękania oraz nieszczelności wnika pod powierzchnię tynku. Szczelna powłoka uniemożliwia odparowanie, stąd silne zawilgocenie oraz spęcherzenia tynków w dolnej strefie muru. Luźne fragmenty odchodzą wraz z licem zniszczonych cegieł. Elewacja południowo-wschodnia była wielokrotnie przekształcana, ślady zamurowanych otworów widoczne są na tynku w postaci pęknięć. Gzyms zachował się jedynie w południowej części elewacji, w północnej brak reliktywów profili.

Z trzech oryginalnych okien w elewacji północno-zachodniej (pierwsze, trzecie i czwarte od prawego, południowego narożnika) niemal kompletnie zachowało się tylko jedno (w osi skrajnej, prawej). Drewno jest silnie osłabione, liczne warstwy malarskie złuszcza się z zewnętrzną warstwą drewna. Okna w elewacjach szczytowych mają odmienną konstrukcję oraz stratygrafię, najprawdopodobniej otwory powiększono w miejscu mniejszych, które doświetlały za niskie jak na potrzeby użytkowe poddasze.

II.2. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Priorytetem planowanych działań konserwatorskich powinno być usunięcie czynników pogłębiających destrukcję oraz zniekształcających odbiór estetyczny obiektu, zachowanie i zabezpieczenie oraz uzupełnienie oryginalnych elementów detalu dekoracyjnego.

W ramach prac remontowo-konserwatorskich planowane jest zamurowanie dwóch okien w osiach pierwszej i drugiej od lewej oraz nieużywanych drzwi w elewacji północno-wschodniej. Okno w osi skrajnej lewej jest szersze od pozostałych – wtórnie wybite lub wykonane w miejscu dawnego wejścia (nie można tego ocenić z powodu silnej destrukcji muru – wykonanie odkrywki łączyłoby się ze zdjęciem tynku z dużej powierzchni dolnej części muru wraz z licem cegieł). Zamurowanie okna oraz drzwi powinny zostać uczytelnione w elewacji w postaci blend z zachowaniem istniejącej wielkości. W pozostałych otworach należy zrekonstruować okna na wzór zachowanego okna w osi prawej, skrajnej. Ze względu na silną destrukcję drewna należy rozważyć wymianę okna zachowanego.

II.3. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. Tynki

1. Zdjęcie wszystkich przewodów instalacyjnych prowadzonych na tynkach.
2. Usunięcie wszystkich wtórnych tynków z powierzchni elewacji (przede wszystkim cementowego baranka oraz spiaszczonych tynków znajdujących się pod nim). Szczególną ostrożność należy zachować w sąsiedztwie gzymsu zachowanego w elewacji północno-zachodniej).
3. Mechaniczne oczyszczenie zachowanych fragmentów profilowanego gzymsu na elewacji południowej z wtórnych nawarstwień.
4. Wzmocnienie i stabilizacja pęknięć muru z zastosowaniem systemu Helifix – w miarę potrzeby w obrębie nadproży okien.
5. Wzmocnienie osłabionych fragmentów muru, wykonanie ewentualnych przemuowań w miejscach, gdzie cegły są najsilniej zdestruowane.
6. Oczyszczenie kamiennego cokołu, usunięcie zdegradowanych spoin.
7. Uzupełnienie spoinowania w obrębie cokołu zaprawą dopasowaną kolorem i uziarnieniem do spoin oryginalnych. Zaleca się zastosowanie materiałów renomowanych firm, np. KEIM, Remmers lub Qiuck-mix (system Tubag) lub równoważnych.
8. Rekonstrukcja gzymsu na elewacji południowo-wschodniej (podwórzowej) w technice tradycyjnej profilu ciągnionego z zastosowaniem zapraw do prac sztukatorskich. Zaleca się zastosowanie materiałów renomowanych firm, np.: Baumit (Stuccoco Grobzug FG 88, Baumit Stuccoco Feinzug FF 89 lub równoważnych). Ze względu na to, że budynek wymaga położenia w całości nowych tynków a przeszłości został już

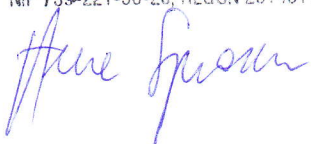
znacznie przekształcony można rozważyć zastosowanie równoważnych materiałów w systemie np. Atlas Złoty Wiek lub innych o analogicznych parametrach.

9. Położenie tynków. Proponuje się użycie tynków renomowanych producentów: Keim, Remmers, Baunit, Mapei, Atlas Złoty Wiek lub innych o równoważnych parametrach.
10. Pomalowanie elewacji farbami krzemianowymi (silikatowymi) renomowanych firm np. Keim, Kabe, Remmers, Caparol.

B. ELEMENTY DREWNIANEJ STOLARKI OTWOROWEJ

1. Demontaż stolarki.
2. Usunięcie powłok malarskich (z zastosowaniem metody termicznej).
3. Przeprowadzenie zabiegów biobójczych z zastosowaniem preparatów Hylotox Q firmy Altax, Aidol Anti-Insekt Plus firmy Remmers lub równoważnych (w miarę potrzeby).
4. Sklejenie pęknięć, wzmocnienie fragmentów osłabionych.
5. Uzupełnienie ubytków drewna z zastosowaniem drewna tego samego gatunku.
6. Rekonstrukcja brakujących elementów formy.
7. Oczyszczenie oryginalnych elementów ślusarskich z powłok malarskich oraz zabezpieczenie antykorozyjne.
8. Dopasowanie brakujących elementów ślusarskich do zachowanych oryginalnych.
9. Wykonanie powłoki malarskiej (grunt oraz farba) z zastosowaniem preparatów alkidowych firm Sikkens lub Tikkurila. Zaleca się stosowanie półpołyskowej farby wodorozcieńczalnej.
10. Uzupełnienie ubytków szklenia.
11. Montaż stolarki w budynku.

KONSERWACJA I RESTAURACJA
DZIEŁ SZTUKI
mgr Anna Szymańska
ul. Stare Miasto 29/32 m. 9
10-026 Olsztyn, tel. 608 326 850
NIP 739-221-56-20, REGON 281431446

mgr Izabela Lijewska
Konservator dzieł sztuki
00-420 Warszawa, ul. Szara 14 m. 66

